

χάρη νὰ παρασταίνει τὸ δίκαιο, τὸ γενναῖο, τὸν ἐνάρετο, χωρὶς νὰ ξέρει τί εἶναι δικαιοσύνη, γενναιότητα, ἀρετή. Καὶ κἀνοντάς το νὰ τὰ καταφέρνει νὰ περνᾷ καὶ γιὰ δίκαιος, γενναῖος, ἐνάρετος, χωρὶς νὰ εἶναι.

Ἡ πρώτη μίμηση, ὅταν ξέρει κανεὶς ἐκεῖνο ποῦ ἀπομιμιάται, εἶναι ἡ ἐπιστημονική, ἡ δεύτερη μίμηση εἶναι ἡ δοξασιομιμητική, ὅταν κανεὶς ἀπομιμιάται χωρὶς νὰ ξέρει, παρὰ ἔχοντας μόνο μιὰν ὑποκειμενική γνώμη, μιὰ δοξασίαν ἀπατηλὴν γιὰ τὸ πράμα. Ὁ σοφιστὴς κάνει τὸ δεύτερο. Εἶν' ἓνας δοξασιομιμητής.

Καὶ αὕτη ὅμως ἡ δοξασιομιμητική εἶναι δυὸ λογιῶ. Γιατὶ μπορεῖ κάποιος νὰ παρασταίνει κάτι, ποῦ δὲν τὸ ξέρει, πιστεύοντας εὐλικρινά, πὼς τὸ ξέρει. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀπλοῖκός δοξασιομιμητής. Ἄλλος ὅμως παρασταίνει κάτι ποῦ δὲν τὸ ξέρει, ἐνῶ ξέρει καλά, πὼς δὲν τὸ ξέρει. Αὐτὸς δηλαδὴ συνειδητὰ ὑποκρίνεται, πὼς ξέρει κάτι ποῦ δὲν τὸ ξέρει. Αὐτὸς εἶναι ὁ καθαυτοῦ ὑποκριτὴς δοξασιομιμητής. Αὐτὸς πραγματικὰ καὶ συνειδητὰ κοροΐδεύει.

Μὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ὑποκριτικοὶ δοξασιομιμητὲς εἶναι δυὸ λογιῶ. Ἄλλοι ἀσκοῦν τὴν ἀπάτη τους μὲ δημόσιους λόγους στὰ πλήθη. Εἶναι οἱ δημοσιορήτορες, οἱ πολιτικάντηδες. Καὶ ἄλλοι πάλι ἀσκοῦν τὴν ἀπάτη τους σὲ ἰδιωτικὲς συνομιλίες καὶ ἀναγκάζουνε τοὺς συνομιλητὲς των ν' ἀντιφάσκουνε μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ τους. Πῶς θὰ ὀνομάσουμε τοὺς τελευταίους αὐτούς; Ὅχι βέβαια σοφοὺς, ἀφοῦ εἴπαμε, πὼς δὲν ξέρουν αὐτὸ ποῦ ὑποκρίνονται, πὼς ξέρουν. Ἐτοῦτοι λοιπὸν χωρὶς ἄλλο εἶναι οἱ ἐριστικοί, οἱ ἀντιλογικὸι σοφιστὲς, ταχυδαχτυλοῦργοι καὶ ἀπατεῶνες, ποῦ πλάθουνε μὲ τὰ λόγια μιὰ συνειδητὴ ψεύτικη γνώση καὶ μ' αὐτὴ ξεγελᾷνε τοὺς συνομιλητὲς των καὶ τοὺς ρίχνουνε σ' ἀντιφάσεις.

Κι ἔτσι λοιπὸν ὁ Πλάτωνας κατόρθωσε νὰ χτυπήσει κατὰστηθα τοὺς συγκαιρινοὺς ἀντιπάλους του χωρὶς πιά τὴν κατηγορίαν γιὰ χρηματισμό, πάντα ὅμως μὲ τὴν κατάκριση, πὼς εἶναι συνειδητοὶ ἀγύρτες, κρατώντας ἔτσι γιὰ τὸν ἑαυτὸ του μόνο τὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ ἀληθινοῦ φιλόσοφου, τοῦ τίμια καὶ εὐλικρινά ἀφοσιωμένου στὴν ἀναζήτησιν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀλήθειας.

10. Ἡ προβληματικὴ τοῦ «Σοφιστῆ». Ἀφοῦ λοιπὸν τώρα γνωρίσαμε ἀναλυτικὰ τὸ περιεχόμενον τοῦ «Σοφιστῆ», μπο-

ροῦμε νὰ προχωρήσουμε σὲ μιὰ συνολικὴν ἐπισκόπηση, ποὺ θὰ μᾶς δείξει ποιὲς προθέσεις εἶχεν ὁ Πλάτωνας γράφοντας ἐτοῦτο τὸ διάλογο, ποιὲς ἀπορίες εἶχε νὰ λύσει, τί νέο ἐπρόσθεσε στὴν ὡς τώρα φιλοσοφικὴ του διανόηση.

Ὁ «Σοφιστής» μᾶς παρουσιάζει ἕνα διπλὸ περιεχόμενο. Ξεκίνημα γιὰ τὸ διάλογο καὶ νῆμα, ποὺ ἐνώνει πέρα γιὰ πέρα τὴν ἀναζήτηση εἶναι ὁ ὀρισμὸς τοῦ σοφιστῆ. Οὐσιαστικὸ περιεχόμενο εἶναι ἡ διερεύνηση γιὰ τ' ὄντολογικὸ πρόβλημα. Ὁ Gompertz παρομοιάζει τὸ διάλογο τοῦτο σὰν ἕνα ὄστρακο, ποὺ φλοῦδι του εἶναι ὁ ὀρισμὸς τοῦ σοφιστῆ καὶ οὐσία του ἡ ἔρευνα γιὰ τὸ «ὄν». Στὴν ἐξωτερικὴ του φόρμα ὁ διάλογος αὐτὸς τῆς ὀψιμῆς δημιουργίας δὲν ἔχει βέβαια τὴ δραματικὴ πλοκὴ καὶ ζωντάνια, τὴν πλούσια σκηνοθεσίαν, τοὺς ἀμίμητους χαρακτήρισμους τῶν προσώπων, ποὺ βρίσκουμε στὸ «Συμπόσιο» καὶ στὸ «Φαῖδρο» καὶ στὴν «Πολιτεία». Ἡ γλῶσσα του ὁμῶς εἶναι πάντα ἡ ἐξαισία πλαστικὴ καὶ παραστατικὴ, ἡ εὐκολολύγιστη καὶ συνάμα ἀκριβόλογη, ἡ γεμάτη χρωματισμοὺς καὶ πάθος γλῶσσα τοῦ Πλάτωνα, πλουτισμένη μάλιστα μὲ τολμηρὰς λεξιπλασίαις, μὲ λογοπαίγνια, μὲ παρηχητικὰς ἐτυμολογίας, δυσκολοαπόδοτες στὴ μετάφραση. Καὶ δὲν εἶναι καθόλου σωστὸ νὰ χαρακτηρίσει κανεὶς τὸ διάλογο τοῦτο σὰν ἕνα ἄθροισμα ἀπὸ μαθητικὰ γυμνάσματα στὴ διχοτομικὴ διάκριση καὶ ἀπὸ σχολαστικὰς διαλεκτικὰς λεπτολογίας, χρήσιμες μόνον γιὰ τὶς ἐσωτερικὰς ἀσκήσεις τῶν μαθητῶν τῆς Ἀκαδημίας. Ἀπεναντίας καὶ στὰ μέρη ἀκόμη, ποὺ γίνεται ἡ λεπτόλογη καὶ τόσο ἀφηρημένη ὄντολογικὴ διερεύνηση, μένει ἡ ζωντάνια, ποὺ δίνει ὁ διάλογος, ἡ ἐρώτηση καὶ ἡ ἀπόκριση, καὶ τὸ ἔργο διαβάζετ' εὐχάριστα. Δὲν ἔχει κανεὶς παρὰ νὰ τὸ παραβάλλει μὲ μιὰ σελίδα τοῦ Hegel γιὰ νὰ ἰδεῖ τὴν κολοσσιαία διαφορὰ.

Τὸ ἔργο διαπνέεται ἀπὸ τὸ διπλὸ πάθος. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἡ προσωπικὴ διαμάχη μὲ ἀντίπαλους, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά τὸ πάθος τῆς φιλοσοφικῆς ἀναζήτησης, ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὰ βαθύτατα ψυχοκίνητρα τοῦ πλατωνικοῦ στοχασμοῦ. Γιατὶ καὶ τὸ ἔργο τοῦτο εἶναι μέρος ἀπὸ μιὰ πλατύτερη ἐνότητα, ποὺ ἀντιπροσωπεύει ἕνα ὁλόκληρο στάδιο ἀπὸ τὴν πλατωνικὴν ἀγωνίαν γιὰ νὰ πραγματώσει τὸ ὕψιστο ἰδανικὸ τῆς ζωῆς του. Νὰ διαπλάσει καὶ νὰ ἐξυψώσει τὴ ζωὴ μὲ τὴν ἀληθινὴ γνῶση.

Στὴν «Πολιτεία» του εἶχεν ἀποκορυφωθεῖ τὸ πόρισμα

τοῦ ἀγῶνα του στὴν ἀντρική του ἡλικία. Ἐκεῖ ὁ Πλάτωνας, ἀφοῦ εἶχεν ὑπερνικήσει μὲ τὰ πρῶτα του ἔργα τὸ γνωσιολογικὸν ὑποκειμενισμό καὶ τὸν ἀγνωστικισμό τῆς παλιᾶς σοφιστικῆς τοῦ Ε' αἰῶνα, ποῦ μ' αὐτὴν εἶχε παλαίψει καὶ ὁ Σωκράτης μὲ τὴν μαιευτικὴν του μέθοδο καὶ τὴν ἠθικὴν ἐννοιοκρατία του, ἐβάθυνε τὴν σωκρατικὴν μαιευτικὴν, τὴν «γένει γενναίαν σοφιστικὴν», ὅπως τὴν ἐχαρακτηρίζει τώρα στὸ «Σοφιστὴ» καὶ τὴν ἀρτίωσε στὴ «διαλεκτική».

Ἐκεῖ χωρίζοντας τὸν κόσμον τῶν αἰσθητῶν, ὅπου γι' αὐτὸν ἰσχύει ἡ «δόξα» καὶ ὁ ὑποκειμενισμὸς τῆς πρωταγόρειας γνωσιολογίας, ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν νοητῶν, ὅπου μᾶς ὁδηγεῖ μόνο ἡ διαλεκτικὴ νόηση, εἶχεν ὑψώσει τὴν σωκρατικὴν ἐννοιοκρατία σὲ γενικὴν ἰδεοκρατία, καθορίζοντας τὰ «εἶδη», τὶς νοητὲς μορφές, σὰν «οὐσίαις» αἰώνιες καὶ ἀμετάβλητες, μὲ ὑπέρτατο εἶδος τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ, ποῦ ταυτίζεται μὲ τὴν θεότητα.

Ἐκεῖ εἶχεν ὀλοκληρώσει ἀκόμη τὴν ψυχογνωσία του, ξεχωρίζοντας τὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν πολιτειολογία του, ἀποκαλύπτοντας τὴ βαθιὰν ἐνότητα τῆς ἀτομικῆς καὶ τῆς ὀμαδικῆς ψυχῆς, ποῦ ἀπαρτίζει τὴν πολιτικὴν ὀλότητα, καὶ βρίσκοντας τὴν ἀντιστοιχία καὶ τὸ στενότατον σύνδεσμον ἀνάμεσα στὴν ἀτομικὴ καὶ τὴν πολιτειακὴν ἠθικὴν ἐστήριξε καὶ ἔδεσεν ὀριστικὰ τὸ ἄτομον μὲ τὴν πολιτικὴν κοινότητα καὶ ἔδειξε στὸν ἄνθρωπον τὸ δρόμον πρὸς τὴν ἀρετὴν, τὴν τελειότητα καὶ τὴν ὑπέρτατην εὐδαιμονία.

Ἐκεῖ ἀκόμη ἀποκάλυψε τὴν βαθύτατην ἔνωση τῆς γνώσης μὲ τὴν ἀτομικὴ καὶ πολιτικὴν ἀρετὴν καὶ χάραξε τὸ δρόμον τῆς «παιδείας», ποῦ ὁδηγεῖ καὶ στὴν ἀληθινὴν ἐπιστήμην καὶ στὴν ἀληθινὴν ἀρετὴν.

Ἐκεῖ τέλος ἐκορύφωσε καὶ ἐνσάρκωσε τὸ προσωπικὸν τοῦ ἰδανικοῦ, τοῦ ὀδηγητῆ, στὸ φιλόσοφο - βασιλιά, τὸ φιλόσοφο - πολιτικόν, ποῦ καὶ κατέχει τὴν ὑπέρτατην γνώσιν καὶ τὴν μετουσιώνει σὲ ζωὴ ὀργανώνοντας καὶ κυβερνώντας τὴν πολιτεία σύμφωνα μ' αὐτήν.

Ὡστόσο ἡ λαμπρότατη ἐκείνη πνευματικὴ δημιουργία, ἡ γνωσιολογικὴ, ὀντολογικὴ, ψυχολογικὴ, ἠθικολογικὴ, πολιτειολογικὴ καὶ παιδαγωγικὴ σύνθεσις τῆς «Πολιτείας», ἐν' ἀπὸ τὰ ὑψηλότατα καὶ τελειότατα δημιουργήματα τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ, δὲν εἶτανε κάτι ποῦ μπορούσε νὰ κλείσει ὀριστικὰ τὴν πλατωνικὴν σκέψιν.

Γιατὶ ἔξω ἀπ' αὐτὸ κυλοῦσεν ἡ πραγματικὴ ζωὴ. Καὶ

ή ζωή μιλούσε στην ψυχή του Πλάτωνα. Για τή ζωή φιλοσοφούσε, για τὸ ζωντανὸν ἄνθρωπο καὶ ὄχι για νὰ χτίσει ἕναν χρυσελεφαντένιο πύργο καὶ νὰ κλειστεῖ μέσα σ' αὐτὸν με αὐτάρεσκην ἱκανοποίηση. Τ' ἀνθρώπινα πράματα, τὰ πολιτικά, τὰ «κοινά», τοῦ ἀναβαν αἰώνια τὴ λαχτάρα του καὶ πυράχτωναν τὴν ψυχή του.

Καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά τὰ ἴδια τὰ προβλήματα, ποὺ εἶχε λύσει στὴν «Πολιτεία», κινούσανε ; καὶ γύρω του τὴ σκέψη κι ἔπαιρναν λύσεις διαφορετικὲς καὶ ἀντίθετες ἀπὸ τὴ δική του. Ὁ πλατωνικὸς στοχασμὸς ἐχτυπήθηκε με ὅλη τὴν ἄλλην ἑλληνικὴ διανόηση καὶ με τὰ παλιὰ συστήματα τοῦ ἔχτου καὶ τοῦ πέμπτου αἰῶνα, ποὺ ἐπιζοῦσαν ἀκόμη, καὶ με τὶς ἄλλες σωκρατικὲς σχολές, ποὺ ξεκινώντας ἀπὸ τὸ Σωκράτη καὶ μ' ἄλλης λογῆς ἐπαφὴ πρὸς τὴν παλιότερη σκέψη, ἔφερναν σ' ἄλλους δρόμους τὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία, ἀντικαθρεφτίζοντας διαφορετικὲς ροπὲς τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς.

Καὶ ἀκόμη μέσα στὴν ἴδια τὴν Ἀκαδημία ἡ συζήτηση ἀπάνω στὴν πλατωνικὴ σύνθεση ξεσκέπαζε τὶς ἀδύνατες πλευρὲς της, γεννοῦσε νέες ἀπορίες καὶ ἀπαιτοῦσεν ὀλοένα βαθύτερη διερεύνηση.

Ὅλες αὐτὲς οἱ ἀντιθέσεις ἔπρεπε νὰ ὑπερνηκηθοῦν. Μὰ καὶ ἡ πείρα τῆς ζωῆς ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη καὶ τὶς περιπέτειες τῶν πολιτειακῶν πραγμάτων σ' ὅλες τὶς ἑλληνικὲς πολιτεῖες τοῦ καιροῦ του καὶ ἡ πείρα ἀπὸ τὶς ἴδιες τὶς προσπάθειες, ποὺ ἔκαμεν ὁ Πλάτωνας για νὰ πραγματώσει τὰ ἰδανικά του, ἔβρισκαν ἀπήχηση στὸ ζωντανό του στοχασμό, τὸν ἀναζύμωναν καὶ δὲν τὸν ἄφηναν νὰ καταλαγιάσει.

Ποιὰ νέα προβλήματα εἶχανε γεννήσει ὅλες αὐτὲς οἱ πολύτροπες ἀντιθέσεις κι ἐπιρροές ;

Στὸ γνωσιολογικὸ πρόβλημα ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἐπιζεῖ ὁ παλιὸς σοφιστικὸς ὑποκειμενισμὸς στὴ φιλοσοφία τοῦ Ἀρίστιππου τοῦ Κυρηναίου, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἡ παλιὰ ἑλεατικὴ, ἡ ζηνώνια διαλεχτικὴ συνενωμένη με σοφιστικὰ καὶ σωκρατικὰ στοιχεῖα στὴ σχολὴ τῶν κυνικῶν καὶ τὸν ἀρχηγέτη καὶ σημαντικότετον ἐκπρόσωπό της, τὸν Ἀντιστένη, ἐδημιούργησε μιὰ νεοσοφιστικὴ τάση, με χαραχτῆρα ἐριστικὸ, ποὺ ἀρνιέται, πὼς ὑπάρχει ψεύτικος λόγος καὶ πλάνη («ψευδῆ λέγειν οὐκ ἔστι») καὶ πὼς μόνο ταυτο-

λογικές κρίσεις μπορούν να υπάρχουν, γιατί δεν μπορούμε σ' ένα υποκείμενο ν' αποδώσουμε κανέν' άλλο κατηγορημα παρά μόνο τὸν ἑαυτό του.

Καὶ ἀκόμη ἡ ἴδια ἡ πλατωνικὴ θεωρία στὸ γνωσιολογικὸ πρόβλημα, ποὺ δέχεται ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά τὴν αἰσθησιακὴ γνώση, τὴ «δόξα», τὴν ὑποκειμενικὴ γνώμη γιὰ τὰ αἰσθητά, καὶ τὴ γένεση, καὶ τὴ διαλεχτικὴ νόηση γιὰ τὰ νοητά, τὴς αἰώνια σταθερὰ καὶ ἀμετάβλητα οὐσίαι («τὸ αἰεὶ ὡσαύτως κατὰ ταῦτά ἔχον»), δὲν ἔφτανε νὰ ἐξηγήσ' ἱκανοποιητικὰ οὔτε τὴ σχέση τῶν αἰσθητῶν πρὸς τὰ νοητά, οὔτε τὴ σχέση τῶν νοητῶν συναμεταξύ τους, οὔτε τὴν ἔλλογη γνώση τοῦ ὑπέρτατου εἶναι, τοῦ ἀγαθοῦ, τῆς θεότητος, στὴ σχέση τῆς μὲ τ' ἄλλα νοητά καὶ μὲ τὰ αἰσθητά. Ἄφηνε πάντα στὴν ἔσχατην ἐπαφὴ μὲ τὸ «ὄν» σὰν τελευταῖο καταφύγιο τὸ «ὑπὲρ λόγον», τὴν «ἐνθεὴ μανία», τὴν ἀμεση διαισταντικὴ θεὰ, ποὺ δὲν ἐκφράζεται παρά μόνο μὲ εἰκόνα καὶ μῦθο.

Στ' ὄντολογικὸ πρόβλημα ἡ ἀντίθεση παρουσιάστηκε ἐντονη ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἀπέναντι στὸν ἑλεατισμὸ, στὴν παρμενιδικὴν ἀντίληψη, ποὺ δέχεται τὸ «ὄν» γιὰ «ἕνα» καὶ «ὄλο», ἀδιαίρετο, ἀμετακίνητο καὶ αἰώνια ἀμετάβλητο, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἀπέναντι σὲ κείνους, ποὺ δέχονται τὰ ὄντα γιὰ δυὸ ἢ τρία ἢ τέσσερα ἢ πολλά, καὶ ἀπέναντι σὲ κείνους, ποὺ δέχονται τὰ πάντα αἰώνια κινημένα καὶ μεταβλητά, ὅπως ὁ Ἡράκλειτος. Καὶ ἀκόμη ὁ βασικὸς ἐκεῖνος χωρισμὸς τῶν αἰσθητῶν ἀπὸ τὰ νοητά βρισκότανε σὲ ἀπόλυτην ἀντίθεση πρὸς ἐκείνους, ποὺ τὴν οὐσία δὲν τῆνε ξεχωρίζουν ἀπὸ τὸ σωματικὸ, τὸ ὑλικό, καὶ ἀρνιοῦνται ὁλότελα, πῶς ὑπάρχουν ἀσώματες, νοητὲς οὐσίαι.

Μὰ καὶ ἡ ἴδια ἡ πλατωνικὴ ἀντίληψη ἄφηνε προβλήματα ἄλυτα καὶ γεννοῦσεν ἀπορίες. Τὰ «εἶδη», ποὺ εἶναι ἀπειρα, εἶναι πραγματικὰ ἀκίνητα καὶ ἀμετάβλητα καὶ ἀνεπικοινωνήτητα συναμεταξύ τους; Καὶ πῶς μπορεῖ ν' αποδοθεῖ σ' αὐτὰ κίνηση καὶ ἐπικοινωνία, ἐνέργεια καὶ πάθος, χωρὶς νὰ πάψουνε νὰ εἶν' αἰώνια τὰ ἴδια; Καὶ ποιά εἶναι ἡ σχέση τῶν νοητῶν πρὸς τὰ αἰσθητά; Ἄρκοῦν οἱ ἀόριστοι καὶ εἰκονικοὶ χαρακτηρισμοί, πῶς τὰ αἰσθητά μετέχουνε στὰ νοητά (μέθεξι, μετοχή) ἢ πῶς τὰ αἰσθητά εἶναι φθαρτά καὶ περαστικά ἀντίγραφα, «εἰδῶλα», μιμήματα τῶν νοητῶν, γιὰ νὰ ἐξηγήσουν ἱκανοποιητικὰ τὴν κίνηση, τὴν ἀλλαγὴ, τὴ γένεση καὶ φθορά, τὴν αἰτιακὴν ἐξάρτηση

τῶν αἰσθητῶν ἀναμεταξύ τους καὶ ἀπὸ τὰ νοητά, οὐσίες ἀμετάβλητες καὶ ἀκίνητες ;

Στὸ πολιτειολογικὸ πρόβλημα παραμένει ἡ βασικότατη ἀντίθεση ἀνάμεσα στὴν ἰδεατὴ πολιτεία, ποὺ ζωγραφίστηκε στὸ μεγάλο συνθετικὸ ἔργο, καὶ στὶς ὁρατὲς καὶ συγκεκριμένες πολιτείες τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ποὺ ὀλοένα ξεμάκρυναν ἀπὸ κεῖνο τὸ ἰδανικὸ καὶ τραβούσανε πρὸς τὴν ἀπροσύνθεση.

Ποιὸς εἶναι ὁ δρόμος, ποὺ θὰ ἐνώσει τὸ ἰδανικὸ μὲ τὸ πραγματικὸ ; Ἔτσι δημιουργήθηκε ἡ ἀνάγκη γιὰ τὸν Πλάτωνα σὲ μιὰ νέα σειρά ἀπὸ ἔργα νὰ ξανακοιτάξει τὰ προβλήματα αὐτὰ καὶ νὰ λύσει τίς ἀπορίες. Αὐτὸ εἶναι τὸ γενικὸ πρόγραμμα γιὰ τὴν πενταλογία «Παρμενίδη - Θεαίτητου - Σοφιστῆ - Πολιτικοῦ - Φιλόσοφου», ποὺ ὅλα μαζί θὰ εἶταν ἓνα νέο ἔργο, σύστοιχο στὴν «Πολιτεία», ἡ δεύτερη πλατωνικὴ σύνθεση. Ἡ σειρά ἀρχίζει μὲ δυὸ ἔργα, ποὺ θέτουνε τίς ἀπορίες, τὸν «Παρμενίδη», ποὺ εἶναι κριτικὴ τῶν ἰδεῶν ἀπὸ παρμενιδικὴν ἄποψη καὶ ἀντικριτικὴ τοῦ ἑλεατισμοῦ ἀπὸ πλατωνικὴν ἄποψη στ' ὄντολογικὸ πρόβλημα, καὶ συνεχίζεται μὲ τὸ «Θεαίτητο», ποὺ θέτει τὸ πρόβλημα γιὰ τὴν ἀληθινὴ γνῶση καὶ εἶναι κριτικὴ τοῦ ἡρακλειτισμοῦ, χωρὶς ὅμως νὰ δίνει θετικὴν ἀπάντηση γιὰ τὸ ποιὰ εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἐπιστήμη.

Ὁ «Σοφιστής», ὁ «Πολιτικός» καὶ ὁ «Φιλόσοφος», ἡ καθαυτοῦ συνθετικὴ τριλογία, πρόκειται νὰ δώσει τὴ λύση σ' ὅλες τίς ἀπορίες καὶ γιὰ τὸ γνωσιολογικὸ καὶ γιὰ τ' ὄντολογικὸ καὶ γιὰ τὸ πολιτειολογικὸ πρόβλημα. Τὸ γενικὸ λοιπὸν πρόγραμμα τοῦ νέου μεγάλου ἔργου εἶτανε νὰ ξεκαθαριστοῦν τελειωτικὰ οἱ ἀντιθέσεις τοῦ πλατωνικοῦ στοχασμοῦ πρὸς τὸν ἑλεατισμὸ, τὸν ἡρακλειτισμὸ καὶ τὴ νεοσοφιστικὴ, νὰ λυθοῦν οἱ ἀπορίες, ποὺ γεννήθηκαν μέσα στὴν ἴδια τὴν Ἀκαδημία, καὶ νὰ δοθεῖ μιὰ νέα σύνθεση γνωσιολογικὴ, ὄντολογικὴ καὶ πολιτειολογικὴ. Ἡ σύνθεση αὐτὴ δὲν ὀλοκληρώθηκε, ἐφόσο δὲ γράφτηκε ὁ «Φιλόσοφος».

Ὁ «Σοφιστής» λοιπὸν εἶν' ἓνα ὄργανικὸ μέλος σ' αὐτὴ τὴ σύνθεση. Τὸ περιεχόμενό του ἔχει δυὸ πλευρές, μιὰν ἀρνητικὴ καὶ μιὰ θετικὴ. Ἡ ἀρνητικὴ πλευρὰ του εἶναι, πῶς ὁ σοφιστὴς τῆς νέας μορφῆς, ὁ ἐριστικός, ὁ ἀντιλογικός δοκησίσοφος τοῦ τύπου τοῦ Ἀντιστένη, δὲν μπορεῖ οὔτε καν νὰ πατήσῃ τὸ κατώφλι τῆς ἀληθινῆς ἐπιστήμης, οὔτε νὰ δώσει καμιὰ λύση σὲ κανένα πρόβλημα. Εἶναι, κατὰ τὴ

γνώμη τοῦ Πλάτωνα, ἕνας ἀγύρτης, συνειδητὸς ἀπατεώνας, ποὺ ξέροντας, πὼς δὲν ξέρει τίποτα, μὲ ταχυδαχτυλουργικές λογοπλοκίες παρουσιάζεται παντογνώστης, ἀντιλέγει σὲ ὅλα, ξεγελάει μὲ ψεύτικα ὁμοιώματα καὶ φέρνει σὲ φαινομενικές ἀντιφάσεις τοὺς συνομιλητές του. Τὸ μεγάλο πάθος, ποὺ κινεῖ τὸ διάλογο στὰ μέρη, ποὺ σχετίζονται μὲ τοὺς νέους αὐτοὺς σοφιστές, ὁ ὀξύτατος διασυρμὸς καὶ σαρκασμὸς, ἡ ὀργισμένη εἰρωνεία καὶ περιφρόνηση, δείχνει πὼς ἐδῶ πρόκειται γιὰ μιὰ πάλη στῆθος μὲ στῆθος πρὸς ἀνθρώπους συγκαιρινούς του, ποὺ τὸν πολεμοῦσανε θανάσιμα, τὸν ἐσατύριζαν καὶ τὸν ἐδάγκαναν, ὅπως ἔκαμεν ὁ Ἀντιστένης στὸ «Σάθωνα». Ἀπὸ τὸ σοφιστὴ τέτλιας λογιῆς δὲν μπορεῖ νὰ περιμένει τίποτα οὔτε ἡ ἐπιστήμη, οὔτε ἡ ζωὴ. Αὐτὸ θέλει ν' ἀποδείξει ὁ Πλάτωνας μὲ τοὺς ὀρισμούς του.

Μὰ δὲν εἶναι μόνο ἡ πολεμική, ποὺ τοῦ γίνεται ἀπὸ τοὺς κυνικούς, ποὺ κινᾶει τὴν ὀργή του καὶ τὸ πάθος του. Ἀπὸ κεῖ τοῦ ἔρχονται καὶ μερικές σοβαρές ἀντιλογίες καὶ γιὰ τὴ γνωσιολογία καὶ γιὰ τὴν ὄντολογία του. Κι ἔτσι ἡ ἀναζήτηση γιὰ τὴν ὑπόσταση τοῦ σοφιστῆ τοῦ δίνει ἀφορμὴ νὰ διασκοπήσει καὶ τὰ βαθύτερα προβλήματα, ποὺ τὸν ἀπασχολοῦν.

Ὁ σοφιστὴς ἐπίτηδες, καὶ γιὰ νὰ σκεπάσει τὴ δοκησισοφία του καὶ τὴν ἀγυρτεία του, πλάθει τὴ θεωρία, πὼς δὲν ὑπάρχει ψεύτικος λόγος («ψευδῆ λέγειν οὐκ ἔστι»), ἄρα οὔτε κι ἀπάτη συνειδητὴ ἢ ἀσυνειδητὴ. Γιατί, σοῦ λέει, ψεύτικος λόγος σημαίνει νὰ παρασταίνεις τὸ «μὴ ὄν» γιὰ «ὄν». Τὸ «μὴ ὄν» ὅμως δὲν ὑπάρχει, οὔτε μπορεῖ νὰ γνωριστεῖ, ὅπως δίδαξε κι ὁ Παρμενίδης καὶ ὅπως παραδεχότανε παλιότερα καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πλάτωνας («Πολιτεία» 477 a «πὼς γὰρ ἂν μὴ ὄν γέ τι γνωσθεῖη», καὶ 478 b). Τώρα ὅμως ὁ Πλάτωνας ἔχει ξεπεράσει τὸν παρμενιδισμό καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του. Τώρα μπορεῖ ν' ἀποδείξει, πὼς ὑπάρχει τὸ «μὴ ὄν» καὶ μπορεῖ νὰ γνωριστεῖ. Καὶ τοῦτο θὰ τ' ἀποδείξει ὁ Ἐλεάτης ξένος προβαίνοντας στὴν «πατροχτονία», ἀναιρώντας δηλαδὴ τὴ θεωρία τοῦ δασκάλου του.

Ἡ ἀπόδειξη ὅμως δὲν περιορίζεται μόνο σ' αὐτό. Εἰσέρχεται καὶ στὴν παρμενιδικὴ θεωρία γιὰ τὸ «ὄν». Καὶ γενικότερα ὁ ἔλεγχος ἀπλώνεται σ' ὅλες τὶς παλιές ὄντολογικές δοξασίες. Δὲν ἀναφέρει μὲ τ' ὄνομα τοὺς παλιούς φιλόσοφους, παρὰ μόνο μὲ γενικούς ἀόριστους χαραχτηρι-

σμούς, που γίνονται πιο διάφανοι και συγκεκριμένοι για τον Ἐμπεδοκλή και τον Ἡράκλειτο.

Τὸ συμπέρασμα ἀπὸ τὸν ἔλεγχο εἶναι, πὼς τὸ «ὄν» εἶναι μιὰ ξεχωριστὴ κατηγορία, πού δὲν μπορεῖ νὰ ταυτιστεῖ μὲ τίποτ' ἄλλο (τὸ ὑγρὸ καὶ τὸ ξερὸ, τὸ ζεστὸ καὶ τὸ κρύο, ἢ ὁποιαδήποτε ἄλλα στοιχεῖα). Παραμένει πάντα σὰν κάτι «τρίτο», πού περιέχει τ' ἄλλα. Μπορεῖ ὅμως κανεὶς τότε νὰ ἰσχυριστεῖ, πὼς τὸ «ὄν» εἶναι «ἓνα» καὶ «ὄλο», ὅπως φρονοῦν οἱ Ἐλεάτες; Καὶ τοῦτο ἀποδείχεται ἀδύνατο. Κι ἔτσι ξεκαθαρίζονται κατὰ τὴν ἀντίληψη τοῦ Πλάτωνα καὶ ὁ ὄντολογικὸς πλουραλισμὸς, πού ταυτίζει τὸ «ὄν» μὲ διάφορα στοιχεῖα, καὶ ὁ ὄντολογικὸς μονισμὸς τῶν Ἐλεατῶν.

Τί μένει ὕστερ' ἀπ' αὐτό; Μένει, πὼς τὰ «ὄντα» εἶναι πολλὰ, ἀπειρα καὶ ἀνάμεσα σ' αὐτὰ καὶ τὸ «ὄν» σὰν ξεχωριστὴ κατηγορία. Τί λογῆς ὅμως εἶναι τὰ «ὄντα»; Αἰσθητὰ ἢ νοητὰ; Τώρα ἦρθεν ἡ στιγμή ν' ἀντικριστεῖ ἡ βασικὴ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὸν ὕλισμὸ καὶ τὸν ἰδεαλισμὸ.

Οἱ ὕλιστές παραδέχονται γιὰ «ὄν» μόνο κεῖνο, πού χτυπάει τὰ αἰσθητήριά μας, μᾶς γεννάει ἀντίσταση στὸ ἄγγιγμα, εἶναι ὄρατὸ καὶ ἀκουστὸ, μὲ μιὰ λέξη τὸ σωματικό, τὸ ὕλικό. Ὁ Πλάτωνας χαρακτηρίζει τοὺς ὕλιστές μὲ πολὺ περιφρονητικὰ ὀνόματα. Εἶναι ριζωμένοι στὴ γῆ, ἄνθρωποι κακότροποι καὶ δύσκολοι στὴ συζήτηση, ἀγύριστα κεφάλια. Δὲ συζητᾶει λοιπὸν μαζί τους, παρὰ μόνο ἀφοῦ τοὺς «καλυτερέψει», τοὺς παρουσιάσει, δηλαδή, νὰ παραδέχονται, πὼς ἡ δικαιοσύνη, ἡ φρόνηση καὶ τὰ τέττα, ἐνῶ ὑπάρχουν, εἶν' ἀσώματα καὶ νοητὰ. Ἔτσι ὁ «διορθωμένος» αὐτὸς ὕλισμὸς δέχεται καὶ σωματικὰ καὶ ἀσώματα ὄντα. Καὶ τότες πὼς θὰ ὀρίσουμε τὸ «ὄν», ἔτσι πού νὰ περιλαμβάνονται καὶ τὰ δύο;

Ἐδῶ εἶναι, πού προβαίνει ὁ Πλάτωνας πολὺ κατηγορηματικὰ σ' ἓναν ἀναπάντεχο, καθαρὰ δυναμικὸν ὀρισμὸ γιὰ τὸ «ὄν». «Τίθεμαι ὄρον ὀρίζειν τὰ ὄντα, ὡς ἔστιν οὐκ ἄλλο τι πλὴν δύναμις».

Παραπάνω κάνοντας τὴν ἀνάλυση τοῦ «Σοφιστῆ» σημειώσαμε τὴ μεγάλη συζήτηση καὶ διχογνωμία, πού γέννησε καὶ γεννάει ὁ ὀρισμὸς αὐτὸς ἀνάμεσα στοὺς νεώτερους ἑρμηνευτές. Πρῶτα πρῶτα ποιοὺς ἐννοεῖ ἐδῶ γιὰ ὕλιστές ὁ Πλάτωνας; Ἔγινε μεγάλη προσπάθεια γιὰ νὰ καθοριστεῖ ἡ σχολὴ ἢ οἱ σχολές, ὁ Ἀντιστένης καὶ οἱ κυνικοί,

ἢ ὁ Ἄντιστένης καὶ οἱ ἀτομικοὶ (Λεύκιππος, Δημόκριτος), οἱ ἀτομικοὶ καὶ ὁ Ἀρίστιππος ὁ Κυρηναῖος, ἢ τέλος μόνο οἱ ἀτομικοί. Οἱ χαρακτηρισμοί, ποὺ δίνει ὁ Πλάτωνας, εἶναι τόσο γενικοὶ καὶ ἀόριστοι, ποὺ εἶναι μάταιη ἡ προσπάθεια νὰ τοὺς περιορίσει κανεὶς σὲ μιὰ μόνο σχολή. Ἐδῶ κρίνεται γενικὰ ἡ ὑλιστικὴ ἀντίληψη, ποὺ δέχεται γιὰ «ὄν» μόνο τὸ σωματικόν, τὸ ὑλικόν. Σ' αὐτὴν περιέχονται ὅλοι οἱ παλιοὶ Ἴωνες φυσιοκράτες, ὅλοι οἱ κατοπινοὶ ὑλιστές.

Ὁ Πλάτωνας δὲν ἀντιμετωπίζει συγκεκριμένα κάθε σχολή στὸ δικό της ἐπίπεδο, γιατί ποτὲ δὲν τοὺς ἐπρόσεξεν ἀρκετὰ καὶ προπάντων τὸ σημαντικότερον ἀπ' ὅλους τὸ Δημόκριτο. Παίρνει τὸν ὑλισμὸ ἀόριστα καὶ γενικὰ καὶ θέλει προπάντων νὰ τοὺς ἀναγκάσει μὲ τὸ ἐπιχείρημα τῆς δικαιοσύνης, τῆς φρόνησης κλπ., ποὺ τὸ θεωρεῖ ἀκλόνητο, νὰ παραδεχτοῦνε, πὼς κάτι ὑπάρχει, ποὺ ἐνῶ δὲν εἶναι σωματικόν, κανεὶς δὲν τολμάει ν' ἀρνηθεῖ τὴν ὑπαρξή του. Στὴν εὐκόλη καὶ πρόχειρη αὐτὴ ἀναίρεση τοῦ ὑλισμοῦ τὸν φέρνει ὁ ἐννοιακὸς ρεαλισμὸς, ποὺ ταυτίζει κάθε ἐννοια οὐσιαστικοῦ μὲ τὴν οὐσία. Μὲ τὸν ὄρισμὸν ὅμως, ποὺ δίνει ὁ Πλάτωνας, ἀναιρεῖ καὶ τὸν ἀπόλυτο ἰδεαλισμὸ καὶ τὸ δικό του βασικὸ χωρισμὸ τῶν αἰσθητῶν ἀπὸ τὰ νοητὰ. Ποιὰ λοιπὸν σημασία ἔχει γιὰ τὸν ἴδιο τὸν Πλάτωνα ὁ δυναμικὸς ὄρισμός, ποὺ δίνει γιὰ τὸ «ὄν»; Αὐτὸ εἶναι τὸ δεύτερο πρόβλημα, ποὺ ἀπασχολεῖ τοὺς ἐρμηνευτές.

Ἄν δεχτοῦμε, πὼς τὸ κύριο γνῶρισμα γιὰ τὸ «ὄν» εἶναι ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ πάθος, ἢ «δύναμη», τότε πὼς θ' ἀποκλείσουμε ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς οὐσίας ὅλο τὸν ὑλικὸ κόσμον, ποὺ ἐκεῖ ἴσα ἴσα ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ πάθος κυριαρχεῖ καὶ γεννάει τίς μεταβολές; Καὶ τί γίνεται ὁ κόσμος τῶν νοητῶν, ὅπου καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἀποψη τῶν Ἐλεατῶν καὶ τὴν παλιότερη τοῦ Πλάτωνα ἀποκλείεται ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ πάθος καὶ ἡ κίνηση καὶ ἡ ἀλλαγὴ;

Τὸ πρῶτο συμπέρασμα, ποὺ πρέπει νὰ βγάλουμε, καὶ πραγματικὰ τὸ ἔβγαλαν πολλοὶ νεώτεροι ἐρμηνευτές, εἶναι, πὼς ὁ δυναμικὸς ὄρισμός γιὰ τὸ «ὄν», ποὺ δίνει ὁ Πλάτωνας στὸ «Σοφιστὴ», σημαίνει ἀληθινὴν ἐπανάσταση στὴν πλατωνικὴ θεωρία. Ἄλλοι πάλι, γιὰ νὰ ἐλαττώσουνε τὴ σημασία τοῦ ὄρισμοῦ τούτου, τονίζουνε, πὼς δίνεται ὅλως διόλου προσωρινὰ καὶ μὲ τὴν ἐπιφύλαξη, πὼς ἀργότερα θὰ τροποποιηθεῖ αὐτὴ ἡ ἀντίληψη. «Ἴσως γὰρ ἂν εἰς ὕστερον ἡμῖν τε καὶ τούτοις ἕτερον ἂν φανεῖη» (247 e). Πότε

ὅμως; Ἀναίρεση τοῦ ὀρισμοῦ δὲ γίνεται πρῶτον ἐν πλάτωνικα ἔργα, ἀπεναντίας παρακάτω στὸ «Σοφιστῆ» εἰσάγεται τὸ πάθος καὶ ἡ ἐνέργεια καὶ στὸν κόσμον τῶν νοητῶν. Γιὰ τοῦτο ἄλλοι κριτικοὶ (προπάντων ὁ Diès, Platon, Le Sophiste, Edit. G. Bédé, 1925, σ. 280-282) προσπάθησαν ν' ἀποδείξουν, πῶς ὁ ὅρος αὐτὸς «δύναμις» (ποιεῖν καὶ πάσχειν), ποῦ παρουσιάζεται καὶ στὸ «Φαῖδρο» (270 d) σὰ μέθοδο γιὰ νὰ βρῆσκουμε τὴν ἀληθινὴ φύση στὸ κάθε πράγμα καὶ ἀνάγεται στὸν Ἰπποκράτη, εἶναι μόνο μιὰ ἔκφραση γενικῆ, ποῦ βρίσκεται καὶ σὲ παλιότερους φιλόσοφους καὶ δὲν ἔχει τὴ μεγάλη καὶ καινούργια σημασία, ποῦ θέλουν νὰ ἴδουν μερικοὶ νεώτεροι ἐρευνητὲς (ὅπως λ.χ. ὁ Gomperz).

Ὡστόσο ὁ ὀρισμὸς διατυπώνεται μὲ τόση καθαρότητα καὶ ἔμφαση, ποῦ εἶναι δύσκολο νὰ τοῦ ἐλαττώσει κανεὶς τὴ σημασία του.

Πρέπει νὰ δεχτοῦμε, πῶς ὁ Πλάτωνας ἐδῶ δοκίμασε νὰ ὑπερνικήσει τίς δυσκολίες, ποῦ τοῦ γεννοῦσεν ὁ χωρισμὸς τῶν αἰσθητῶν ἀπὸ τὰ νοητὰ καὶ ἡ ἐξήγηση τῆς συνεπαφῆς των. Διατύπωσε λοιπὸν ἔστω καὶ δοκιμαστικὰ μιὰ νέαν ἀντίληψη γιὰ τὸ «ὄν». Δὲν τὴν ἐπεξεργάστηκε παραπέρα. Ἐχομε ὅμως μιὰ σοβαρότατη ἔνδειξη ἐδῶ, πῶς δὲν εἶναι ὁ Πλάτωνας ἀπόλυτα ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὴν ὡς τὰ τώρα ἀπάντησή του στ' ὄντολογικὸ πρόβλημα καὶ μιὰ δοκιμὴ γιὰ μιὰ νέαν ἀντίληψη, ποῦ ἂν μποροῦσε συνακόλουθα νὰ τὴν ἐφαρμόσει, θὰ μποροῦσε νὰ συλλάβει μιὰ νέα μορφή φιλοσοφίας. Δὲν εἶταν ὅμως ὁ καιρὸς του ἕτοιμος γιὰ τέττα σύλληψη.

Κι ἓνα πράγμα βγαίνει ἀκόμη, ποῦ τὸ πιστοποιεῖ παρακάτω ἡ ἔρευνα. Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ὁ Πλάτωνας ξεμακραίνει ὀριστικὰ ἀπὸ τὴν ἀντίληψη, πῶς οἱ νοητὲς οὐσίαι, τὰ «εἶδη», οὔτ' ἐνεργοῦν οὔτε πάσχουν, παρὰ στέκονται αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ, ἀνεπικοινωνήτα συναμεταξύ τους καὶ ἀκίνητα. Ἰσα ἴσα τούτῃ τὴν ἀντίληψη θέλοντας ὀριστικὰ ν' ἀναιρέσει, ἀντιμετωπίζει ὕστερ' ἀπὸ τοὺς ὑλιστὰς τοὺς στατικούς ἰδεαλιστὰς, τοὺς «φίλους τῶν εἰδῶν». Ἀπεναντί τους χρησιμοποιεῖ τώρα τὴν ἀπόδειξη, πῶς δὲν μποροῦμε ν' ἀρνηθοῦμε στὰ εἶδη ἐνέργεια καὶ πάθος, σχέση δυναμική.

Παραπάνω ἀναλύοντας τὸ περιεχόμενον τοῦ «Σοφιστῆ», ἐξετάσαμε τίς ἀντιλογίες καὶ συζητήσεις, ποῦ γέννησαν οἱ «φίλοι τῶν εἰδῶν» μέσα στοὺς νεώτερους ἑρμηνευτὰς, καὶ

φτάσαμε στο συμπέρασμα, πώς ο Πλάτωνας με την ελευτεριά, που κράτησε πάντα ν' αναθεωρεί και διορθώνει τους στοχασμούς του, να βαθαίνει τη σκέψη του, όσο γεννιούνται νέες άπορίες, κριτικάρει ἐδῶ και τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του. Εἶδε καθαρά, πώς ἂν ἀρνηθεῖ ἐνέργεια και πάθος και κίνηση στὸν κόσμο τῶν νοητῶν, γίνεται ἀδύνατο νὰ γνωρίσουμε τὰ εἶδη και καταδικάζουμε τὸν κόσμο τοῦ «εἶναι» σὲ μιὰ θανάσιμη ἀκίνησια, πού τίποτα πιά δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγήσει.

Τὴν ἀπόδειξή του βέβαια τὴ στηρίζει σ' ἓνα πολὺ ἀδύνατο ἐπιχείρημα, πού δὲ στέκεται στὸ λογικὸν ἔλεγχο. Ἐπειδὴ τὸ «γνωρίζω» σημαίνει ἐνέργεια και τὸ «γνωρίζομαι» εἶναι παθητικό, ἄρα και ἡ ψυχὴ, ἀφοῦ γνωρίζει τὸ «ὄν», ἐνεργεῖ, και τὸ «ὄν», ἀφοῦ γνωρίζεται, πάσχει, ἄρα κινιέται.

Παραβλέπει ὁ Πλάτωνας, πώς ἡ ἐνεργητικὴ ρηματικὴ διάθεση εἶναι δυὸ λογιῶ, μεταβατικὴ και ἀμετάβατη. Ὅταν γνωρίζω κάτι, ἐνεργῶ, χωρὶς ὅμως ἡ ἐνέργειά μου νὰ ἐγγίζει καθόλου ἐκεῖνο, πού γνωρίζω. Ὅταν γνωρίζεται κάτι, αὐτὸ δὲ σημαίνει καθόλου, πώς αὐτό, πού γνωρίζεται, πάσχει τίποτα, ὅπως ὅταν λ.χ. «σκίζεται» κάτι ἢ «χτυπιέται». Ἡ γνωστικὴ ἐνέργεια αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν δὲν ἐγγίζει διόλου τὸ γνωριζόμενο αὐτὸ καθ' ἑαυτό.

Ὡστόσο ἐκεῖνο, πού ἔχει ἐδῶ σημασία, εἶναι τὸ τί θέλει ν' ἀποδείξει ὁ Πλάτωνας, ὅχι ὁ τρόπος, πού τ' ἀποδείχνει. Κι ἐκεῖνο πού θέλει ν' ἀποδείξει, εἶναι πώς τὸ «ὄν» δὲν εἶναι ἀκίνητο. Στὸ συμπέρασμά του μάλιστα πηδάει ἀκόμη περισσότερο. Γιατὶ ξεκινώντας ἀπ' αὐτό, πού τάχα ἀπόδειξε, ὅτι δηλαδή τὸ «ὄν» πάσχει, ἄρα κινιέται, θεωρεῖ αὐτονόητο, πώς τὸ «παντελῶς ὄν» ἔχει και ζωὴ και ψυχὴ και φρόνηση και δὲ μένει ἐκεῖ ἀποτραβηγμένο, σεβαστὸ και ἅγιο, χωρὶς κίνηση, χωρὶς ζωὴ, χωρὶς νοῦ, χωρὶς φρόνηση.

Ἐτοῦτο τὸ τολμηρὸ πήδημα ξαφνιάζει τοὺς ἐρμηνευτές. Τί ἐννοεῖ ὁ Πλάτωνας με τὸ «παντελῶς ὄν», πού ἔχει ὅλα τοῦτα τὰ γνωρίσματα; Ἐννοεῖ, πώς τὸ κάθε εἶδος, ἢ κάθε ἰδέα χωριστά, ἔχει ζωὴ, κίνηση, ψυχὴ, νοῦ, φρόνηση; Εἶναι λοιπὸν τὸ κάθε εἶδος προικισμένο με ὅλες αὐτὲς τίς ἀνθρωπομορφικὲς ἰδιότητες και ὅλες οἱ ἰδέες εἶναι ψυχές; Σ' αὐτὸ τὸ συμπέρασμα καταλήγει ὁ Lutoslawski και ἄλλοι ἐρμηνευτές, βλέποντας ἀπὸ δῶ και πέρα τὸν πλατωνι-

κόν ιδεαλισμό νά μετατρέπεται σ' έναν οντολογικό παμψυχισμό. * Άλλοι πάλι φρονοῦν (λ.χ. ὁ Gomperz), πῶς ὁ Πλάτωνας ξαναγυρίζει ἔτσι σ' έναν πρωτόγονον οντολογικόν ἀνθρωπομορφισμό, ὅπου τὰ «ὄντα» εἶναι πνεύματα (ψυχές) προικισμένα με ὅλες τίς ἀνθρώπινες ιδιότητες. Καί ἄλλοι πάλι ἐρμηνευτές (ὅπως λ.χ. ὁ Diès), γιά ν' ἀποφύγουν αὐτὰ τὰ συμπεράσματα, δέχονται, πῶς τὸ «παντελῶς ὄν» δέν εἶναι τὸ κάθε εἶδος χωριστά, παρά ἡ συνολικότητα τοῦ «εἶναι», τὸ σύνολο ἀπὸ τὰ ὄντα, τὸ ὄντικὸ σύμπαντο, καί μέσα σ' αὐτὸ ὑπάρχει καί ἡ ζωὴ καί ἡ κίνηση καί ὁ νοῦς καί ἡ φρόνηση, σάν ἰδιαίτερα εἶδη. * Ἄν ὅμως τὰ εἶδη εἶναι ἀκίνητα καί ἀνεπικοινωνήτα συναμεταξύ τους, τότες πάλι δέν κερδίζουμε τίποτα με τὸ νά προσθέσουμε μέσα στὰ εἶδη καί τὴν κίνηση καί τὴ ζωὴ καί τὸ νοῦ καί τὴ φρόνηση. * Ἄρα ἀνάγκη πᾶσα ν' ἀποδειχτεῖ ἡ ἐπικοινωνία τῶν εἰδῶν.

Πρὶν ἀπ' αὐτὸ ὅμως πρέπει ν' ἀναιρεθεῖ καί ἡ ἀντίληψη, πῶς ὅλα κινιοῦνται ἀδιάκοπα. Πρέπει καί ἡ στάση νά εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς μορφές τοῦ «εἶναι», ἓνα εἶδος κι αὐτὴ. Γιατί, ἂν τίποτα ποτέ δέ στέκεται, δέν μπορεῖ πάλι νά ὑπάρξει γνώση. «* Ἄμα γάρ ἂν ἐπιόντος τοῦ γνωσομένου, ἄλλο καί ἄλλοῖον γίγνοιτο» (Κρατύλ. 440 a). * Ἡ γνώση προϋποθέτει σχετικὴ τουλάχιστο σταθερότητα στὸ ἀντικείμενο (ὅπως καί στὸ ὑποκείμενο) τῆς γνώσης.

* Ἐτσι λοιπὸν οὔτε κείνοι, ποὺ ὑποστηρίζουνε, πῶς τὰ ὄντα αἰώνια στέκονται (Παρμενίδης), οὔτε κείνοι, ποὺ δέχονται, πῶς τὰ ὄντα αἰώνια κινιοῦνται (Ἡράκλειτος), ἔχουνε δίκιο. * Ὁ φιλόσοφος εἶναι ἀνάγκη νά δεχτεῖ, πῶς καί κινιοῦνται καί στέκονται τὰ ὄντα.

Με τούτη τὴ διαπίστωση μπαίνει ὁ Πλάτωνας στὸ σημαντικότερο ἀπὸ διαλεχτικὴν ἄποψη μέρος τῆς ἔρευνάς του, στὸ ἀποκορύφωμα τοῦ ἀρχαίου διαλεχτικοῦ στοχασμοῦ, στὴν ἀπόδειξη γιά τὴ συνύπαρξη τῶν ἀντιθέτων καί στὴ θεμελίωση τῆς ἀρχῆς τῆς σχετικότητας, στὴν προσπάθεια νά μετατρέψει τὸ στατικὸν ιδεαλισμὸ σὲ δυναμικό.

* Ὡς τώρα ἀποδείχτηκε, πῶς καί ἡ κίνηση καί ἡ στάση ὑπάρχουν, εἶναι μέσα στὰ ὄντα. Κίνηση ὅμως καί στάση εἶναι δυὸ ἀπόλυτα ἀντιφατικὲς ἔννοιες. * Ἡ θέση τῆς μιανῆς ἀναιρεῖ τὴν ἄλλη. * Ἄρα τὸ ὄν δέν ταυτίζεται ἀπόλυτα, οὔτε με τὴ μιὰ οὔτε με τὴν ἄλλη, οὔτε καί με τίς δυὸ μαζί. Εἶναι κάτι «τρίτο», ποὺ περιλαμβάνει ἀπ' ἔξω καί τὴν κίνηση,

καί τῆ στάση. Πῶς μπορεῖ νά γίνει αὐτό ; Μπορεῖ νά εἶναι κάτι ὀλότελα ἔξω καί ἀπό τῆ στάση καί ἀπό τὴν κίνηση ; Ἐάν κάτι δὲν κινιέται, σημαίνει, πῶς στέκεται, καί ἂν δὲ στέκεται, σημαίνει, πῶς κινιέται. Οὔτε λοιπὸν ἀπόλυτη ταυτότητα οὔτε ἀπόλυτη ἑτερότητα χωρεῖ ἀνάμεσα στὸ ὄν, στὴν κίνηση καί στὴ στάση. Κάτι ἄλλο πρέπει νά ὑπάρχει καί τὸ ἄλλο αὐτὸ θὰ εἶναι ἢ σχετικότητα, ἢ συνύπαρξη τῶν ἀντιθέτων, ἢ ἐπικοινωνία τῶν εἰδῶν.

Ἐδῶ ὅμως παρεμβάλλεται ἕν' ἄλλο πρόβλημα ζωτικώτατο γιὰ τὶς φιλοσοφικὲς ἀντιλογίες τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Αὐτὸ τὸ πρόβλημα γιὰ τὴν ἐπικοινωνία τῶν εἰδῶν παρουσιάζεται μ' ἄλλη μορφή μέσα στὸ λόγο.

Ἐάν δὲν ὑπάρχει καμιά συσχέτιση ἀνάμεσα σ' ἑτεροειδῆ πράγματα, εἶναι ἀδύνατο νά ἐκφέρουμε μιὰ κρίση, ὅπου ν' ἀποδίνουμε στὸ ὑποκείμενο ἕνα κατηγορηματικὸ διαφορετικὸ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του. Μόνο ταυτολογικὲς κρίσεις μποροῦν νά ὑπάρχουν. Αὐτὸ τὸ παράδοξο, ποῦ μὲ τόσο σαρκασμὸ τὸ κατακρίνει ὁ Πλάτωνας, ἀποδίνοντάς το ἀποκλειστικὰ στοὺς «ὄψιμαθεῖς γέροντας», δηλαδή στὸν ἀντίπαλό του Ἀντιστένη, εἶναι ἀναγκαστικὴ ἀκολουθία ἀπὸ κάθε στατικὴν ὄντολογικὴν ἀντίληψη, ἄρα καί ἀπὸ τὴν πρωτοτερινὴ δική του.

Ἀνάγκη πᾶσα λοιπὸν νά μποροῦν νά συσχετιστοῦν κάποια ἑτεροειδῆ συναμεταξύ τους. Τρεῖς ἐκδοχὲς μποροῦν νά ὑπάρξουν γιὰ τοῦτο τὸ πρόβλημα. α) Κανένα εἶδος δὲν ἐπικοινωνεῖ μὲ κανέν' ἄλλο. β) Ὅλα τὰ εἶδη ἐπικοινωνοῦνε μὲ ὅλα. γ) Μερικὰ ἐπικοινωνοῦνε καί μερικὰ δὲν ἐπικοινωνοῦν. Ὁ Πλάτωνας μὲ τὴν ἀπαγωγή στὸ ἄτοπο ἀποκρούει τὶς δύο πρῶτες καί μένει ἀναγκαστικὰ μὲ τὴν τρίτη λύση. Ἄλλα εἶδη συνταιριάζουνε κι ἐπικοινωνοῦνε συναμεταξύ τους καί ἄλλα ὄχι, ὅπως γίνεται καί μὲ τὰ γράμματα καί μὲ τοὺς μουσικοὺς τόνους.

Θὰ εἶταν ἴσως σωστὸ νά γινότανε μιὰ διερεύνηση γιὰ ὅλα τὰ εἶδη. Αὐτὸ ὅμως θὰ πήγαινε πολὺ μακριά. Κι ἔτσι ὁ Πλάτωνας διερευνᾷ τὴν κοινωνία καί τὸ συνταιριασμὸ γιὰ πέντε «μέγιστα» εἶδη, τὸ «ὄν», τὴν «κίνηση», τὴ «στάση», τὸ «ἴδιο» καί τὸ «ἄλλο».

Ἡ ἐννοιακὴ διαλεχτικὴ ἐφαρμοσμένη στὰ πέντε αὐτὰ εἶδη ἀποδείχνει, πῶς τὸ καθέν' ἀπ' αὐτὰ εἶναι «ἴδιο», ἀφοῦ ταυτίζεται μὲ τὸν ἑαυτὸ του, καί «ὄχι τὸ ἴδιο», ἄρα «ἄλλο», ἀφοῦ εἶναι διαφορετικὸ ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα.

Και τὸ καθέν' ἀπ' αὐτὰ εἶναι «ὄν» καθόσον ὑπάρχει, καὶ «ὄχι ὄν» καθόσο δέν εἶναι ὅλα τ' ἄλλα. Καὶ τὸ ἴδιο τὸ «ὄν» εἶναι «ὄν» καθόσον εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτός του, καὶ «ὄχι ὄν» καθόσο δέν εἶναι ὅλα τ' ἄλλα, ἄπειρες μάλιστα φορές εἶναι «ὄχι ὄν».

Ἡ ὄλη διερεύνηση καταλήγει σὲ σημαντικότερα συμπεράσματα. α) Ἀναιρέθηκεν ἡ διδασκαλία τοῦ Παρμενίδη γιὰ τὸ «μὴ ὄν». Ἀποδείχτηκε, πὼς τὸ «μὴ ὄν» ὑπάρχει, ὄχι σὰν ἀπόλυτη ἄρνηση στὸ «ὄν», παρὰ σὰν σχετικὴ ἄρνηση, σὰν ὀριακὸς ξεχωρισμὸς ἀνάμεσα στὸ κάθε εἶδος καὶ σ' ὅλα τ' ἄλλα. Τὸ «μὴ ὄν» εἶναι τὸ «ἄλλο». Τὸ «μὴ εἶναι» δὲ σημαίνει ἀπόλυτην ἀνυπαρξία, παρὰ σημαίνει «εἶναι ἕτερόν τι». Τὸ «μὴ ὄν» εἶναι σχετικὴ καὶ ὄχι ἀπόλυτη ἀντίφαση στὸ «ὄν». Τὸ ἀπόλυτο «μὴ ὄν» εἶναι καιρὸς, λέει, ποὺ τ' ἀποχαιρέτησεν ὁ Πλάτωνας. β) Ἀποδείχτηκεν ἡ ἐπικοινωνία τῶν εἰδῶν, ὄχι ὄλων μὲ ὅλα, παρὰ μερικῶν μὲ μερικὰ καὶ μερικῶν μὲ ὅλα. Οἱ ἀπόλυτα ἀντιφατικὲς ἔννοιες (κίνηση-στάση) δέν ἐπικοινωνοῦν μεταξὺ τους, ἐπικοινωνοῦν ὁμοῦ καὶ οἱ δύο μὲ τὸ ὄν. Οἱ σχετικὰ ἀντιφατικὲς ἔννοιες (ὄν·μὴ ὄν, ἴδιο·ὄχι ἴδιο) συνταιριάζουν μ' ὅλα τὰ εἶδη. Ἡ φράση λ. χ. «ὁ ἄνθρωπος εἶναι καὶ δέν εἶναι» μπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ («εἶναι» σχετικὰ μὲ τὸν ἑαυτό του, «δέν εἶναι» σχετικὰ μὲ ὅλα τ' ἄλλα εἶδη).

Σήμερα μόλις εἴμαστε σὲ θέση νὰ κατανοήσουμε τὴν τεράστια σημασία, ποὺ ἔχει γιὰ τὴ γνώση ἢ διαλεχτικὴ διανόηση τοῦ Πλάτωνα στὰ μοναδικὰ τοῦτα κεφάλαια τοῦ «Σοφιστῆ». Ἡ ἀρχαία φιλοσοφία δυστυχῶς δέν προχώρησε πάρα πέρα. Ἐνα βῆμα χωρίζει τὴν πλατωνικὴ τούτη διαλεχτικὴ τῶν ἐννοιῶν ἀπὸ τὴ διαλεχτικὴ, ποὺ θέλει νὰ ἐξηγήσει ὄχι τὴν ἀπλὴν «ἐπικοινωνία», παρὰ τὴν αἰτιακὴ καὶ γενετικὴ σχέση καὶ ἐξέλιξη τῶν ἰδεῶν ἀπὸ τὴ συνύπαρξη τῶν ἀντιθέτων καὶ τὴν κίνηση, ποὺ γεννιέται ἀπὸ τὴν τάση γιὰ ν' ἀρθεῖ ἢ ἀντίθεση. Τὸ βῆμα τοῦτο τὸ σημαντικότερο δέν τὸ ἔκαμεν ὁ Πλάτωνας. Ὁ δυναμικὸς του ἰδεαλισμὸς ἔμεινε στὸ βάθος στατικὸς. Ἡ ἐπικοινωνία τῶν εἰδῶν δέν εἶναι γένεση τῶν εἰδῶν. Ὁ Πλάτωνας οὐσιαστικὰ δέν ξεκόλλησεν ἀπὸ τὸ «ὡσαύτως αἰεὶ κατὰ ταῦτα ἔχον». Ὁ ἀπόλυτος χωρισμὸς τῆς «γένεσης» ἀπὸ τὸ «αἰεὶ ὡσαύτως κατὰ ταῦτα ἔχον» δέν τὸν ἄφησε νὰ βρεῖ τὴν σχέση τῆς γένεσης πρὸς τὴν οὐσία. Αἰστάνθηκε τὴν ἀνάγκη νὰ βάλει κίνηση καὶ ζωὴ στὰ εἶδη. Νὰ τὰ φέρει σ' ἐπικοινωνία συναμεταξύ τους,

ὄχι ὅμως καὶ νὰ παραγάγει τὸ ἓν' ἀπὸ τ' ἄλλο. Καὶ οὔτε μπόρεσε νὰ βρεῖ μιὰν ἱκανοποιητικὴν συσχέτιση ἀνάμεσα στὰ νοητὰ εἶδη καὶ τὰ αἰσθητὰ καὶ περαστικὰ πράγματα, τὸν κόσμο τῆς γένεσης, οὔτε κἀν νὰ δώσει μιὰν ἱκανοποιητικὴν ἐξήγηση γιὰ τὴ γένεση καὶ φθορὰ τῶν αἰσθητῶν. Ἔπρεπε νὰ ξαναπιάσει τὸ νῆμα τοῦτο τῶν στοχασμῶν στοὺς νεώτερους χρόνους ὁ Hegel, γιὰ νὰ ξεπεραστεῖ ὀριστικὰ ἡ στατικὴ λογικὴ καὶ ὄντολογία καὶ νὰ ἰδρυθεῖ ὁ πραγματικὸς δυναμικὸς ἰδεαλισμὸς. Ὁ Hegel ἔκαμε τὴ σύνθεση τοῦ Ἡρακλειτισμοῦ καὶ πλατωνισμοῦ στὸν κόσμο τῆς ἰδέας. Στὶς ἀντικειμενικὲς συνθῆκες τοῦ ἀρχαίου κόσμου δὲ βρίσκονται πιά οἱ κινητήριες δυνάμεις γιὰ μιὰ τέτια σύνθεση. Κι ὁ Ἀριστοτέλης κάρφωσε τὴν ἀνθρωπότητα γιὰ δυὸ χιλιάδες χρόνια στὴ στατικὴ λογικὴ. Στὸν καιρὸ μας ὅμως ἀπάνω σ' ἄλλη βάση, μὲ μιὰ πλέρια ἀντιστροφή τοῦ ἑγελιανοῦ δυναμικοῦ ἰδεαλισμοῦ, γεννήθηκεν ὁ δυναμικὸς ρεαλισμὸς, ὅπου συνθέτοντας τὸν Ἡράκλειτο καὶ τὸ Δημόκριτο στηρίζει καὶ τὴ διαλεκτικὴ λογικὴ καὶ τὴ διαλεκτικὴν ὄντολογία ἀπάνω σὲ ἀκλόνητα θεμέλια καὶ φέρνει τὸν ἄνθρωπο περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη θεώρηση πλησιέστερα πρὸς τὴν κατανόησιν καὶ γιὰ τὸ φυσικὸ καὶ γιὰ τὸ ἱστορικὸ «γίνεσθαι».

Αὐτό, ποὺ ἀπόδειξεν ὁ Πλάτωνας γιὰ τὰ πέντε εἶδη, ἀνάγκη τώρα νὰ ἐφαρμοστεῖ καὶ στὸ λόγο καὶ στὴ σκέψιν καὶ στὴν κρίσιν, γιὰ νὰ δειχτεῖ, πῶς ὑπάρχει ὁ ψεύτικος λόγος, δηλαδὴ λόγος, ποὺ νὰ παρασταίνει τὸ «μὴ ὄν» γιὰ «ὄν» καὶ τὸ «ὄν» γιὰ «μὴ ὄν».

Ἐτούτη ἡ ἀνάγκη ὁδηγεῖ τὸν Πλάτωνα ν' ἀναλύσει τὸ σχηματισμὸ τοῦ ἀπλοῦ λόγου, τῆς ἀπλῆς πρότασης. Ὁ λόγος ἀπαρτίζεται ἀπὸ ὄνομα καὶ ῥῆμα. Γιὰ νὰ γίνῃ μιὰ ἀπλή φράση χρειάζονται καὶ τὰ δυὸ. Ἀπὸ τίς δυὸ φράσεις, «ὁ Θεαίτητος κάθεται» καὶ «ὁ Θεαίτητος πετάει», τὴν πρώτη τὴν χαρακτηρίζουμε γι' ἀληθινή, τὴν δεύτερη γιὰ ψεύτικη. Γιατί; Γιατὶ ἡ πρώτη λέει γιὰ τὸ Θεαίτητο τὰ ὄντα γιὰ ὄντα, ἡ δεύτερη λέει γιὰ τὸ Θεαίτητο τὰ μὴ ὄντα γιὰ ὄντα. Ἀπὸ ποῦ ὅμως τὸ συμπεραίνουμε αὐτὸ μὲ λογικὴν ἀναγκαιότητα; Ἀπὸ ποῦ πηγάζει ἡ βεβαιότητά μας, πῶς ἡ ἔννοια «Θεαίτητος» συνταιριάζει μὲ τὴν ἔννοια «κάθεται» καὶ δὲ συνταιριάζει μὲ τὴν ἔννοια «πετάει»; Ἀπὸ τὴν πιὸ χοντροκομμένην αἰσθησιακὴν ἐμπειρία, ὄχι ἀπὸ λογικὴν ἀναγκαιότητα. Ἀπ' αὐτὸ θὰ βγάζαμε μεῖς τὸ συμπέρασμα, πῶς

δλη ή διαλεχτική τῶν ἐννοιῶν, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἐμπειρία, εἶναι κενὸς λόγος. Θὰ λέγαμε, πὼς ἡ διαλεχτική τῶν ἐννοιῶν περιέχει κάθε φορά τὴν ἀλήθεια, ὅση περικλείνει ἀντιστοιχία πρὸς τὴν αἰσθητὴ πραγματικότητα, ἀντιστοιχία ἐλεγχόμενη ἀπὸ τὴν πράξη. Νὰ κάτι ποῦ πολὺ λίγο τὸ ὑποψιάζεται ὁ Πλάτωνας, σὰν πόρισμα ὕστερ' ἀπὸ τὴν τόσο κοπιαστικὴ διερεύνησή του γιὰ τὰ ὄντα καὶ τὴν ἐπικοινωνία συναμεταξύ τους. Τὴν κρίσιμη στιγμή δὲν τοῦ χρειάστηκε τίποτ' ἄλλο παρὰ ἡ συμφωνία τοῦ λόγου πρὸς τὴν πείρα σὰν κριτήριον τῆς ἀλήθειας.

Ὡστόσο ὁ Πλάτωνας ἔτσι κι ἄλλιῶς ἀπόδειξε, πὼς ὑπάρχει ψεύτικος λόγος. Καὶ λοιπὸν ὁ σοφιστὴς δὲν μπορεῖ πιά νὰ κρυφτεῖ καὶ στὸ τελευταῖο του καταφύγιον («ψευδὴ λέγειν οὐκ ἔστι»). Ὁ σοφιστὴς, ὁ ἀντίπαλός μας, ὁ Ἀντιστένης, εἶν' ἓνας ἀγύρτης, ποῦ ἐνῶ ξέρει, πὼς δὲν ξέρει τίποτα, μὲ ψεύτικους λόγους ἐξαπατάει τοὺς συνομιλητὰς του καὶ τοὺς κάνει νὰ πέφτουν σὲ φαινομενικὰς ἀντίφασες καὶ ἀντιλέγοντας σὲ ὅλα περνάει γιὰ παντογνώστης. Ὅπερ ἔδει δείξει.

* * *

Ἄν τώρα συνοψίσουμε τὰ πορίσματα τοῦ «Σοφιστῆ» σχετικὰ μὲ τὴν πλατωνικὴ διανόηση, μπορούμε νὰ ποῦμε τ' ἀκόλουθα :

1) Ὁ Πλάτωνας ἔδειξε, πὼς ὁ σοφιστὴς (ἀντίθετα μὲ τὸ φιλόσοφο) δὲν συνεισφέρει τίποτα στὴν ἐπιστήμη, στὴ γνῶση τοῦ ἀληθινοῦ. Εἶναι βλαβερὸς καὶ στὴ σκέψη καὶ στὴ ζωὴ.

2) Ὁ Πλάτωνας ἔδωκε στὸ «Σοφιστῆ» ἐφαρμοσμένη συστηματικὰ τὴ διχοτομικὴ διαίρεση σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ κυριότατα μεθοδικὰ στοιχεῖα τῆς διαλεχτικῆς.

3) Ἀνακάλυψε τὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ ὑπαρχτικὸ καὶ στὸ συνδετικὸ ρῆμα εἶναι. Καὶ ἔτσι ἀπόδειξε, πὼς μπορούμε ν' ἀποδώσουμε στὸ ὑποκείμενο ἓνα κατηγορημα, ποῦ δὲν εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτὸς του, καὶ στὸ ἴδιο ὑποκείμενο πολλὰ κατηγορούμενα, ποῦ εἶναι διαφορετικὰ συναμεταξύ τους. Ἔτσι ἀναίρεσε καὶ τὴ θεωρία, πὼς μόνο ταυτολογικὰς κρίσεις ὑπάρχουν.

4) Ξεκαθάρισεν ὀριστικὰ τὴ σχέση του μὲ τὸν ἐλεατισμὸ, ἀναιρώντας τὴν παρμενιδικὴν ἀντίληψη γιὰ τὸ «μὴ

ὄν», γιὰ τὸν ἀπόλυτο μονισμό καὶ γιὰ τὴν ἀπόλυτην ἀκίνησια τῆς οὐσίας.

5) Ξεκαθάρισε τὴ σχέση του μὲ τοὺς «φίλους τῶν εἰδῶν», ἀναιρώντας τὴ στατικότητα τῶν εἰδῶν καὶ ἀποδείχνοντας τὴν ἐπικοινωνία συναμεταξύ τους.

6) Γιὰ νὰ ὑπερνικήσει τὴν ὀλισθητικὴν ἀποψη διατύπωσε τὸ δυναμικὸν ὄρισμό γιὰ τὸ «ὄν», ποὺ ξεπερνάει ταυτόχρονα καὶ τὸν ὀλισμό, μὰ καὶ τὸ στατικὸν ἰδεαλισμό.

7) Ἀπόδειξε τὴ συνύπαρξη τῶν ἀντιθέτων, δείχνοντας τὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὴν ἀπόλυτη καὶ τὴ σχετικὴν ἀντίφαση, καὶ θεμέλιωσε τὴν ἀρχὴ τῆς σχετικότητος, δείχνοντας τὴ διαφορὰ ἀνάμεσα σὲ ἀπόλυτες ἔννοιες (αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ) καὶ σὲ σχετικὲς ἔννοιες (πρὸς ἄλλα).

Ὁ «Σοφιστής» ἀναμφισβήτητα σημαίνει μεγάλη πρόοδος καὶ ἐξέλιξη καὶ στὴν ἀρχαία διανόηση γενικὰ καὶ στὴν πλατωνικὴ φιλοσοφία ἰδιαίτερα. Ἡ λογικὴ καὶ ἡ διαλεχτικὴ τοῦ Πλάτωνα παρουσιάζουντ' ἐδῶ μὲ νέες κατακτήσεις. Στὸ «Σοφιστὴν» ὁ Πλάτωνας ἀποκορύφωσε τὴ διαλεχτικὴ του διανόηση καὶ ἔκαμε τὴ σοβαρότατη προσπάθεια νὰ μετατρέψει τὸ στατικὸν ἰδεαλισμὸ σὲ δυναμικὸ. Ἐφτάσε στ' ἀκρότατα σύνορα, ὅπου μπορεῖ νὰ φέρει τὸ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου ὁ στατικὸς φορμαλισμὸς καὶ ὁ στατικὸς ἀντικειμενικὸς ἰδεαλισμὸς. Τὸ κέρδος εἶναι μεγάλο καὶ ὅταν ἀκόμη τὰ τελικὰ πορίσματα δὲν εἶναι ἰκανοποιητικὰ καὶ πολλές ἀπόδειξεις εἶναι ἀκόμη πολὺ ἀδύνατες ἢ καὶ σφαλερές. Ὁ Πλάτωνας μᾶς διδάσκει καὶ μὲ τὰ λάθη του.

Ἡ μελέτη τοῦ «Σοφιστῆ» εἶναι ἀναμφισβήτητα μιὰ σημαντικὸτατη προπαιδεῖα γιὰ τὴ διαλεχτικὴ διανόηση καὶ μὲ τὴ σημερινὴν ἀντίληψη τῆς διαλεχτικῆς, καὶ πολλὰ ἔχουνε νὰ ὠφεληθοῦν, ὅσοι προσπαθοῦν νὰ γίνουν ἀληθινοὶ ἐπιστήμονες, παρακολουθώντας τὸν ἀγῶνα τοῦ Πλάτωνα γιὰ νὰ κατακτήσει τὴν ἀλήθεια μὲ τὸ λόγο, γιὰτὶ ἀπὸ τοὺς δρόμους, ποὺ ἐκεῖνος ἀνοίξε, ἔπρεπε νὰ περάσει ἀναγκαστικὰ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ὡς ποὺ νὰ φτάσει νὰ βρεῖ τὴν ἀληθινὴ πηγὴ τῆς γνώσης.

Μέσα στὴν ἱστορικὰ καθορισμένη καὶ ἱστορικὰ αἰτιοκρατημένη πορεία πρὸς τὴ γνώση, ὁ Πλάτωνας ἀντιπροσωπεύει ἕναν ἀναβαθμὸ, μιὰν ὑψηλότατην ἀνάταση πρὸς μιὰ κατεύθυνση, τὴν ἰδεαλιστικὴ. Καὶ ὁ «Σοφιστής» εἶν' ἕνα ἀπὸ τὰ κορυφαῖα σημεία σ' αὐτὴ τὴν ἀνάταση. Γιὰ τοῦτο ἀξίζει νὰ τὸν μελετᾶμε καὶ νὰ βαθαίνουμε ὅσο μπορούμε περισσότερο στὰ νοήματά του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ἐκδόσεις τοῦ «Σοφιστῆ» καὶ μεταφράσεις.

Ὁ «Σοφιστής» βρίσκεται σ' ὅλες τὶς μεγάλες συνολικὲς ἐκδόσεις τῶν πλατωνικῶν ἔργων (λ.χ. τοῦ Stallbaum, τοῦ Herrmann, τοῦ Joannes Burnet).

Ἰδιαιτέρως ἐκδόσεις ἀξιόλογες :

L. Campbell, The Sophistes and Politicus of Plato, with a revised text and english notes, Oxford, 1867.

Otto Apelt, Plato's Sophistes, Leipzig, 1897.

Aug. Diès, Platon, Le Sophiste, Paris, Collection G. Budé, 1925.

Ἡ δική μας μετάφραση ἔγινε μὲ βάση τὸ κείμενο τῆς στερεότυπης ἔκδοσης τοῦ Herrmann - Wohlrab (Teubner) σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν κριτικὴν ἔκδοση τοῦ Aug. Diès. Ὅπου δεχτήκαμε διαφορετικὴ γραφὴ ἀπὸ τὴ στερεότυπην ἔκδοση τοῦ Teubner, τὸ σημειώσαμε στὰ σχόλια.

Ὁ «Σοφιστής» εἶναι μεταφρασμένος στίς συνολικὲς μεταφράσεις τῶν πλατωνικῶν ἔργων (F. Schleiermacher, Hier. Müller, γερμ., V. Cousin, E. Chauvet et A. Saisset, γαλλ., Benj. Jowett, ἀγγλ., καὶ Rugg. Bondi, ἰταλ.).

Ἀπὸ τὶς ξεχωριστὲς μεταφράσεις σημειώνουμε ἔδῳ τοῦ :

Otto Apelt, Platon, der Sophist, Leipzig (Philosophische Bibliothek).

Aug. Diès, Platon, Le Sophiste, Paris, 1925.

Ἑλληνικὴ μετάφραση (ὄχι καλή) :

K. Ζάμπα, Πλάτωνος Σοφιστής, Ἀθῆναι, 1910 (Βιβλιοθήκη Φέξη).

Στὴ μετάφρασή μας προσθέσαμε τ' ἀπαραίτητα μόνον σχόλια, ὅσα βοηθοῦνε τὸν ἀναγνώστη νὰ καταλάβει καλύτερα τὸ ἔργο, χωρὶς νὰ τὸν κουράζουνε μὲ περιττὸ φορτίο.